

Asia: VN/30583/2023

Lausuntopyyntö luonnoksesta valtioneuvoston maaseutupoliittiseksi selonteoksi eduskunnalle

1. Yleiset huomiot

Mitä ajatuksia selontekoluonnos herättää? Huom. Ilmoita tässä, mikäli yksityishenkilönä haluat, että lausuntosi näkyy myös hankeikkunassa.

Yleisvaikutelmamme on, että selontekoluonnos onnistuu erittäin hyvin kuvastamaan maaseutu- ja saaristoalueiden erityispiirteitä ja nostamaan tasapuolisesti esille sekä alueiden vahvuuksia että haasteita.

Liite 6 auttaa osaltaan syventämään tätä ymmärrystä.

Myös esitetyt kehittämissuositukset vaikuttavat asianmukaisilta ja toteutettavissa olevilta.

2. Maaseutupolitiikan suunnittelujärjestelmä

Ovatko selonteossa tunnistetut näkökohdat maaseutupolitiikan suunnittelujärjestelmään liittyen olennaiset?

Osaamisalueemme rajoittuu tämän tematiikan ulkopuolelle, joten emme juurikaan kykene kommentoimaan asiaa. Maallikon näkökulmasta yleisvaikutelmamme on, että suunnittelujärjestelmän kuvaus on asianmukainen.

Pohjoismaiden ministerineuvoston virallinen nimi on Pohjoismaiden ministerineuvosto (ei Pohjoismainen ministerineuvosto).

Puuttuuko tarkastelusta jokin näkökohta, joka tulisi lisätä?

Kuviossa 3 (s. 13) esitettyihin laajan maaseutupolitiikan toimijoihin voisi mahdollisesti erillisenä osiona lisätä työvoima- ja/tai työllisyyspolitiikan sektorin(t). Nykymuodossa tematiikka sisältynee kuviossa mainittuun elinkeinopolitiikkaan, mutta maaseutualueiden näkökulmasta työvoima- ja työllisyyspolitiikka ovat keskiössä talouden rakenteita uudistettaessa ja työvoiman saatavuutta ja osaamista edistettäessä.

Samassa kuviossa voisi myös nostaa esiin kotoutumispalvelujen tärkeys maaseutualueiden pitovoimalle (vrt. kohta 3.2 alla).

3. Maaseutualueiden tilannekuva ja muutostekijät

Ovatko selonteossa tunnistetut näkökohdat maaseutualueiden tilannekuvaan ja muutostekijöihin liittyen olennaiset?

Yleisvaikutelmamme on, että luonnos antaa kattavan tilannekuvan ja huomioi keskeisimmät maaseudun nykytilaan ja tulevaisuuteen vaikuttavat endogeeniset ja eksogeeniset seikat.

Puuttuuko tarkastelusta jokin näkökohta, joka tulisi lisätä ottaen huomioon selonteon tarkoitus ja tavoitteet?

3.1 Alueellisten väestöennusteiden ja niihin perustuvien päätösten keskinäistä yhteyttä voisi lyhyesti valottaa. Riippumatta siitä, miten hyvin väestöennuste vuosien jälkeen toteutuu, on ennusteen tekohetkellä selvää, että niiden pohjalta toimitaan tässä ja nyt. Vaarana on, että kumulatiivisen kausaliteetin (vrt. Myrdal) seurauksena maaseutualueet joutuvat epäsuotuisaan kierteeseen. Kun alueelliset erot esim. investoinneissa ovat kerran syntyneet, ne ovat yleensä itseään vahvistavia ja kumulatiivisia, eivätkä korjaannu itsestään, vaan vaativat korjaantukseen ulkoista puuttumista (mitä ne eivät saa, koska seuraavakin väestöennuste ennustaa sitä samaa). Ennusteista tulee tällöin osittain niin sanotusti itseään toteuttavia. Tämä ennusteiden ja seurausten yhteys olisi suotuisa tunnistaa, vaikkakaan asialle on vaikea sinällään tehdä mitään. Ennusteiden itseään toteuttavuus koskee sekä kasvavia että taantuvia alueita.

3.2 Useimmat tahot Suomessa ovat yksimielisiä siitä, että säilyttääksemme edes taloudellisen huoltosuhteen rippeet, on maahanmuutto alhaisen luonnollisen väestönlisäyksen seurauksena miltei ainoa keino saavuttaa tämä tavoite. Maaseutualueiden näkökulmasta tämä vaatii määrätietoista uudistusta siihen, miten maahanmuuttajataustaiset henkilöt kykenevät integroitumaan maaseudulle. Nykyinen kehitys, jossa ulkomaalaistaustaiset henkilöt Suomeen tulonsa jälkeen muuttavat etelän kasvukeskuksiin (lähinnä pk-seudulle) on seuraus monesta seikasta.

Luonnos erittelee maaseudun heikon pitovoiman tekijöitä (kappale 3.1, s. 24) ja kuvaa väestömuutoksen määrällistä ulottuvuutta maaseudulla, mutta sivuuttaa kokonaan suomalaisen yhteiskunnan väestömuutoksen laadullisen aspektin: monikulttuuristumisen myötä suomalaisen yhteiskunnan aikaisemmin suhteellisen homogeeninen väestöpohja muuttuu aikaisempaa monimuotoisemmaksi, mikä puolestaan koettelee keskeisten instituutioiden, kuten työmarkkinoiden, koulutusjärjestelmien ja yhteisöjen mukautumiskykyä. Tässä kehityksessä kaupungistuneiden alueiden vastaanottokyky, kehitys ja kyky hyödyntää ulkomaalaistaustaista työvoimaa poikkeavat edukseen maaseutujen tilanteesta, mikä edelleen syventää maaseudun eriytymistä muun maan kehityksestä.

Tämän vuoksi kotoutumispalvelut useissa maaseutuvaltaisissa kunnissa vaatisivat huomattavasti lisää resursseja. Maaseudulla ongelmana on usein, paitsi palveluiden vaatimaton kapasiteetti ja rajallinen osaaminen (esimerkiksi tutkintojen tunnustaminen, kielikoulutukset, tms.), myös niiden saavutettavuus pienemmistä kunnista ja raja-alueilta käsin, mikä hyvin usein johtuu puutteellisesta julkisesta liikenteestä.

Luonnostekstiin olisi hyvä nostaa vahvemmin maahanmuuton tematiikka maaseudun tulevaisuuden kannalta. Vahvempia kotouttamispalveluita ei tarvita pelkästään maahanmuuttajien kotoutumisen tueksi, mikä sekin on erinomaisen tärkeää, vaan ylipäättään maaseutuvaltaisten alueiden vastaanottokyvyn parantamiseksi: elinkeinoelämän ja työvoiman saatavuuden, arvonluontiketjujen, koulutusjärjestelmien ja yhteisöjen uudistamiseksi – jotta ne kykenisivät ottamaan maahanmuuttajia vastaan ja pääsisivät mukaan suomalaista yhteiskuntaa muovaavaan keskeiseen rakennemuutokseen.

Kunnat, yritykset, työmarkkinat ja yhteisöt maaseudulla tarvitsevat maahanmuuttajien rinnalla yhtä lailla tukea omaan uudistumiseensa (kaksisuuntainen kotoutuminen). Vaikka maahanmuuton hyödyntäminen ei ole yksittäinen ratkaisu maaseudun väestömuutoksen haasteisiin, se on kuitenkin välttämätön osa maaseudun älykästä sopeutumista.

Maaseutualueiden suhteellisesti vähäisempi (kohtuuhintaisten) vuokra-asuntojen tarjonta on myös sekä ulkomaalaistaustaisten veto- että pitovoiman kannalta ongelmallista. Usein heillä ei ole resursseja omistusasumiseen, mikä estää muuttamisen alueelle tai pakottaa poismuuttoon. Etääntyvä kiinteistöjen omistajuus tai toisaalta tarjottujen asuntojen jääminen tyhjilleen on ongelma ja myös rasite maaseudun kehitykselle. Tämä voidaan vuokrauksen kohdalla kääntää myös mahdollisuudeksi, jos kiinteistöjen vuokrausta sujuvoitetaan (esim. yhteisiä vuokranantajien pooleja), jotta vuokralaisiksi saataisiin ulkomaalaistaustaista väestöä. Lisäksi on hyvä muistaa, että monella ulkomaalaistaustaisella ei välttämättä ole ajokorttia saatikka henkilöautoa, joka osaltaan heikentää maaseutualueiden pitovoimaa.

3.3 Vaikkakin luonnoksen toisessa kappaleessa menestyksekkäästi kuvaillaan myös saaristoalueita, on ne (oletetusti käytännön syistä) tilannekuvassa niputettu yhteen muihin maaseutualueisiin. Olisi ehkä mahdollista lyhyesti mainita niistä erityishaasteista, jotka osin poikkeavat muiden maaseutualueiden haasteista. Esimerkiksi ympärivuotinen saavutettavuus alueilla, jotka ovat riippuvaisia yhteysaluksista, lossiliikenteestä tai jätteistä. Tai peruspalvelujen (esim. terveydenhuolto, koulutus, kaupat) äärimmäinen harvuus tai puuttuminen kokonaan. Väestön vanheneminen on myös yleisesti voimakkaampaa saaristoalueilla kuin muilla aluetyypeillä. Saariston elinkeinot ovat myös usein sidoksissa paikalliseen ympäristöön (kalastus, matkailu, veneily, luontopalvelut) joiden sesonkiluonteisuus voi vaikeuttaa ympärivuotista toimeentuloa. Koska saaristoalueilla erittäin merkittävä osa väestöstä on kesäasukkaita, aiheuttaa tämä suuria kausivaihteluita palvelutarpeessa ja voi hämärtää alueiden todellista elinvoimaa.

3.4 Muutaman lauseen voisi lisätä maaseutualueiden lasten ja nuorten kaupunkilaisia vertaisiaan huonommasta fyysisestä kunnosta. Tämä voi (ja mitä ilmeisimmin myös tulee) tulevaisuudessa vaikuttamaan mm. fyysiseen ja henkiseen toimintakykyyn niiden alentumisena.

3.5 Vaikkakin asiasta on mainintoja useissa kohdissa, voisi lyhyesti keskittää ja terävöittää sitä yhtälöä, että naisten (erityisesti opiskeluaikaisen) poismuutto (samalla kun nuoret miehet jäävät paikkakunnalle) yhdistettynä naisvaltaisten julkisen sektorin alojen (koulutus, terveydenhuolto) hallinnolliseen uudelleenmuokkaukseen, voi tulevaisuudessa enenevissä määrin lisätä perheenmuodostuksen haasteita maaseudulla.

4. Kansallinen maaseutuvisio

Onko selonteossa kuvattu maaseutuvisio olennainen?

Osaamisalueemme rajoittuu tämän tematiikan ulkopuolelle, joten emme juurikaan kykene kommentoimaan asiaa. Maallikon näkökulmasta yleisvaikutelmamme on, että visio on olennainen, joskin hyvin abstrakti.

Puuttuuko maaseutuvisiosta jokin näkökohta, joka tulisi lisätä ottaen huomioon selonteon tarkoitus ja tavoitteet?

Vrt. kommenttimme kohdassa 3 (Maaseutualueiden tilannekuva ja muutostekijät).

5. Poikkihallinnolliset tavoitteet ja kehittämissuositukset

Ovatko selonteossa tunnistetut poikkihallinnolliset tavoitteet (5 kpl) ja kehittämissuositukset (24 kpl) olennaiset?

Mitä suurimmassa määrin. Lisäksi useimmat tavoitteet näyttävät olevan toteutettavissa.

Mitkä ovat näkökulmastanne tärkeimmät poikkihallinnolliset tavoitteet (1-3 kappaletta)?

Tavoite: Lisätään ja kootaan yhteiskunnallista maaseututietoa

Voit kirjoittaa mahdolliset tarkemmat kommentit tavoitteisiin tavoitekohtaisesti:

-

Mitkä ovat näkökulmastanne tärkeimmät poikkihallinnolliset kehittämissuositukset (1-5 kappaletta)? (Merkitse kehittämissuosituksen numerot 1-24)

1, 11, 12, 20

Puuttuuko poikkihallinnollisista tavoitteista tai kehittämissuosituksista jokin kansallisesti merkittävä näkökohta, joka tulisi lisätä?

-

Voit kirjoittaa mahdolliset tarkemmat kommentit kehittämissuosituksiin suosituskohtaisesti:

-

6. Liite: Maaseutualueiden nykytilanteen ja muutostekijöiden kuvaus

Ovatko liitteessä kuvatut maaseutualueiden nykytilanne ja muutostekijät olennaiset?

Yleisvaikutelmamme on, että liitteessä onnistutaan erittäin hyvin syventämään maaseutu- ja saaristoalueiden erityispiirteiden ymmärrystä ja liite toimii hyvänä täydennyksenä itse selontekoon.

Puuttuuko nykytilanteen ja muutostekijöiden kuvauksesta jokin kansallisesti merkittävä näkökohta, joka tulisi lisätä?

Vrt. kommenttimme kohdassa 3 (Maaseutualueiden tilannekuva ja muutostekijät).

7. Muut täydennystarpeet

Onko selonteossa muita täydennystarpeita?

Sivun 19 alimpana viitatussa kuulemisessa (Factual summary of the public consultation on the long-term vision for rural areas) on mahdollisesti kuulemisesta eroavia prosenttilukuja. Yhteenvedon perusteella tulkitsemme, että lause tulisi olla: ”... jonka mukaan 41 prosenttia maaseutualueiden ja 56 prosenttia syrjäisen maaseudun asukkaista koki” Lisäksi kysymyksenasettelu ei liittynyt unohdetuksi tulemiseen, vaan tunteeseen olla yhteiskunnan hylkäämä (left behind by society).

Kanervo Katri

Siirtolaisuusinstituutti - Vastuuvalmistelija: Tomas Hanell. Muut valmistelijat: Toni Ahvenainen, Mika Raunio, Markku Mattila